

Germiyânlı Yetîmî ve İbretnâmesi

Kadir Güler*

ÖZET: Osmanlı coğrafyasının önemli kültür merkezlerinden birisi de Kütahya'dır. Kaynaklarda ve tezkirelerde Kütahiyeli veya Germiyânlı olarak zikredilen otuz sekiz şâir dikkate alındığında Kütahya, Osmanlı Devleti'nin altıncı önemli kültür merkezlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Germiyân topraklarında yaşayan önemli şâirlerden biri olan Yetîmî, kaynaklara göre Seyyid Gazi Tekkesi'ne bağlı sûfilerdendir. İbretnâme başlığı taşıyan manzumelerin ilki Yetîmî'nin İbretnâmesi'dir. Ölümü ve ölüm karşısında insan davranışlarını, dünya hayatının geçici ve malın mülkün yalan olduğunu anlatarak ders vermeyi amaçlayan İbretnâmeler, özellikle sûfî şâirlerimizin ele aldığı türler arasında önemle dikkat çekmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Germiyân, Yetîmî, 'İbretnâme, sûfî, Tasavvuf

Yetîmî From Germiyân and His 'İbretnâme

ABSTRACT: One of important cultural centers of the Ottoman Empire is Kütahya. Kütahya, when considering thirty-eight poets that have been mentioned in the literature and memorandums as from Kütahya and from Germiyân, is the sixth most important cultural center of the Ottoman Empire. According to the literature Yetîmî, one of the important poets living on Germiyân lands, is a sûfî follower of the Turbeh of Seyyid Gazi. One of the first poems titled as 'İbretnâme is the 'İbretnâme of Yetîmî. The 'İbretnâme form that aims to teach a lesson by elaborating on subjects like death, the human behavior against death, the briefness of human life, and the illusion of wealth, are importantly striking as a poetic form and has been used by the sûfî poets.

Key words: Kütahya, Germiyân, Yetîmî, 'İbretnâme, sûfî, Tasavvuf

Kütahya, Osmanlı coğrafyasının en önemli kültür merkezlerinden birisidir. Kaynaklarda ve tezkirelerde Kütahyalı veya Germiyânlı olarak zikredilen otuz sekiz şâir dikkate alındığında Kütahya, Osmanlı'nın altıncı şuarâ şehri olarak dikkat çekmektedir.

Osmanlıya katılana kadar bu bölgede etkili olan Germiyân Beyliği döneminde başta Şeyhî olmak üzere Ahmedî, Ahmed-i Dâ'î, Cemâlî, İzârî, Cenâbî ve Şeyh İlahî gibi divân ve tasavvuf şiirinin tanınmış şahsiyetleri yetişmiştir. (GÜLER 2004:49)

Germiyân coğrafyasının yetiştirdiği sûfî şâirlerden birisi de Yetîmî'dir. Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'ne göre Yetîmî, Germiyân vilayetindedir ve bugün Eskişehir sınırları içerisinde yer alan Seyyid Gazi Tekkesi'ne bağlı dervişlerdendir.¹ (İPEKTEN vd. 1988:537)

Yetîmî, 16.yy. kaynaklarından Aşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde benzer ifadelerle tanıtılmakta ve Osmanlı sınırları içerisinde yer alan benzer tekkelerde de olduğu gibi, kimsesi olmayan ve başı açık, ayağı çıplak dolaşan, cesur ve korkusuz abdalândan biri olarak anlatılmaktadır.

Âşık Çelebi'nin "Anatolıdan Livâ-yi Germiyândan Seyyid Gazi hânkâhında olan zümre-i abdalândan ve ser ü pâ bürehe yürür divânegândan idi. Hakka bu ebyâtı kim vâkı' olmuşdur." diye tanıttığı ve Hasan Çelebi de bulunan ve aşağıya aldığımız şiirini örnek olarak verdiği Yetîmî (ÂŞIK ÇELEBİ vr.91a), Hasan Çelebi tezkiresinden de aşağıya alınan metinde görüldüğü gibi, şiir san'atında sözleri zarif, nükteli, hoş, açık ve anlaşılır olarak övülmekte ve şu şiirine yer verilmektedir. (HASAN ÇELEBİ : vr. 328b)

* Yrd.Doç.Dr. Dumlupınar Üniversitesi

¹ Anılan kaynakta Yetîmî'den şöyle bahsedilmektedir. " Germiyân (Kütahya)'da doğdu. .Seyyid Gazi dergâhı bağlularındandır. Derviş yaratılışlı birisiydi (Kay.: AÇ. HÇ)"

“Vilâyet-i Germiyândan Seyyid Gâzî hânkâhında olan budalânun yetîmî ve hânkâh-ı cihânda ser ü pâ-bürehne yürüyen abdallarun bî-havf u bîmî idi. Tabınun bu fende îrâd olunan kelîmât-ı âb-dârından rûşen ve âşikârdur. Bu bir iki eş’âr şâ’ir-i mezbûrun güftârındandır.

Şî’r:

**Gün yüzün görmek diler meh-tâb turmaz çigzinür
Hâk-pâyûn öpmek ister âb turmaz çigzinür**

**Şeb-çerâğ-ı hüsnüne pervâne olmuşdur kamer
Şevkûn ile mihr-i ‘âlem-tâb turmaz çigzinür**

**Pâsbânundur meger seyyâreler eflâkde
Giceler tâ subha dek bî-hâb turmaz çigzinür**

**Mâcerâ-yı ‘ışk için derd-i derûnum dökmege
Cû-yı eşkümden yaña dolâb turmaz çigzinür**

**Ey Yetîmî gözün aç cân murgın itdürdüñ şikâr
İşbu çarh olmuşdur ‘ukâb turmaz çigzinür²**

Yukarıdaki belgelerin dışında hayatı ile ilgili bir bilgiye ulaşılamayan Yetîmî, İbrenâme’nin sonunda Germiyânlı olduğunu ifade etmektedir.

Bu ‘ibrenâmeyi nazm eyler iken
Yetîmî derd-mend-i Germiyânî

İbrenâme’nin Beyazıt nüshasında “Kasîde-i Hakîmzâde Egriboz Kâdîsı” başlığı altında yer alan manzumede Egriboz bölgesine ve Kâdî ifadesindeki anlama bakarak Yetîmî’nin bu bölgede Hakîmzâdelilerden Kâdî Efendi olarak tanındığı tahmin edilebilir, fakat bu görüşü destekleyecek başka bir kaynak bulunamamıştır.

Edebiyatımız özellikle de Dinî-Tasavvufî Türk edebiyatı türler konusunda oldukça zengin bir malzemeye sahiptir. Bu türler konuları itibarıyla Allah hakkında yazılanlar, Peygamberler hakkında yazılanlar, din ve tasavvuf yolunun büyükleri hakkında yazılanlar ve dinî inanç ve tasavvufî düşüncelerle ilgili yazılan türler olarak değerlendirilmektedirler. (GÜZEL-TORUN 2003:331)

Bu alanda dinî inanç ve tasavvufî düşüncelerle yazılan türlerden birisi de ibrenâmelerdir. Ölümü ve ölüm karşısında insan davranışlarını, kabir hayatını, dünya hayatının geçici ve malın mülkün yalan olduğunu anlatarak ders vermeyi amaçlayan ibrenâmeler özellikle mutasavvîf şâirlerimizin ele aldığı türler arasında önemle dikkat çekmektedirler.

Edebiyatımızda dinî ve tasavvufî konuların anlatıldığı türler ve bu türlerle ilgili manzumeler, etkileşim veya istinsah hataları sonucu farklı şâirlere ait olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hudâ Rabbim başlıklı makalemizde Gaybî Sun’ullâh’a ait olan ve aynı adı taşıyan kasidenin, Erzurumlu İbrahim Hakkî’ya aitmiş gibi onun Marifetnâme isimli eserine alındığını ortaya koymuştuk.(GÜLER 1995:s.97)

İbrenâme’yi araştırırken de böyle bir karışıklık karşımıza çıktı. Yetîmî’ye ait olan İbrenâmenin, 15. asır şâirlerinden Kemâl Ümmî’nin Vefât Risâlesi adlı manzumesiyle fazlaca benzerlikler taşıdığını farkettik. (AKTAN 2006a : 95-107)

² Gazel, Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün vezinde yazılmıştır.

Yetîmî'den çok sonra istinsah edildiğine inandığımız Vefât Risâlesi'nin; Kemal Ümmî'nin Yetîmî'den sonra yaşaması, eserin Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini göstermemesi, kasidenin beyit sayısı (Vefât Risâlesi 90 beyit, İbretnâme 99 beyittir.) ve beyitler arası anlam kopukları, farklı iki veznin kullanılması ve benzer sebeplerle Kemal Ümmî'ye ait olmadığı kanaatindeyiz.

Tahminimize göre sevilen bir manzume olan İbretnâme, ezber olarak benzer dergahlarda zikredilmektedir. Eseri bilen Kemâl Ümmî, sevilen bu manzumeye kendisi de değişik beyitler ekleyerek nazire yazmış olmalı veya Yetîmî'ye ait risâleyi kaleme alan müstensih, eseri yanlış kaydetmiş olmalıdır. Eserin başlığı" Vefat-ı Kemal Ümmî" şeklindedir. Manzume, K.Ümmî'nin vefâtı üzerine onun ölümünü hatırlatmak amacıyla kaleme alınmış da olabilir.

İbretnâme'den Vefât Risâlesine aynen alınan beyit sayısı yoktur, fakat bir veya birkaç kelimesi farklı çok sayıda beyit bulunmaktadır. Her iki manzumeyi karşılaştırdığımızda 51 beyitte benzerlikler tesbit ettik. Manzumelerin ilk beyitleri ve son beyitleri farklılık göstermekte, benzer beyitler daha çok manzumenin orta kısmında yer almaktadır. Konuyla ilgili birkaç beyit, beyit numaralarını örnekendirerek veriyor, diğer karşılaştırmaları ve dil özelliklerini incelemeyi araştırmacıların görüşüne ve takdirine bırakıyoruz:

‘İbretnâme’den	Vefât Risâlesi’nden
5.Buña aldanma zinhâr iy birâder Ki çokdur kahbe dünyânun yalânı	3. Buña aldanmañuz zinhâr u zinhâr Öküşdür key bu dünyanıñ yalanı
16.Sünügüm ditreşüp beñzüm sarardı Kurutdı komadı cismümde kanı	13.Kemügüm ditreşüp beñzüm sarardı Kurutdı komadı tamarda kanı
22. Dilüm hiç söylemez oldı tutuldı İşâret birle ben çağırdum anı	21. Dilim hiç söylemez agzım içinde İşâret birle ben çağırdum anı
44. Yabışdılar döşeğe dört yañadan Beni kaldurdılar sürüyübeni	28.Döşek yorgan ile dört kişi tutdı Beni kaldurdılar süriyebeni
99. İlâhî rahmet eyle iş bu nazmı Okuyanı yazanı diñleyeni	89.Yazanı okuyanı diñleyeni Rahmetiñle yarlıgagıl yâ Ganî

‘İbretnâme gibi türler edebiyatımızda, özellikle dinî-tasavvufî edebiyatımızda farklı şekillerde işlenmiştir. Hem tür hem şekil olarak işlenen İbretnâmeler, Şeyh Eşref bin Ahmet gibi sûfiler tarafından mesnevî nazım şeklinde yazılmış (DEMİR . 2003), Yünus Emre gibi mutasavvıflar tarafından da dörtlük biçiminde işlenmişlerdir.

Yünus.Emre, aşağıdaki dörtlüklerinde mezarlıkları ve ölümü tasvir ederek konu ve şekil açısından farklı bir ibretnâme örneği vermektedir. (GÜZEL-TORUN 2003:347)

<i>Sana ibret gerek ise Gel göresin bu sinleri Ger taş isan eriyessin Bakup göricek bunları</i>	<i>Kanı ol şirin sözlüler Kanı ol güneş yüzlüler Şöyle gaib olmuş bunlar Hiç belirmez nişanları</i>
<i>Şunlar ki çokdur malları Gör nice oldu halleri Sonucu bir gömlek giymiş Anında yokdur yenleri</i>	<i>Bunlar vakt begler idi Kapıcılar korlar idi Gel şimdi gör bilmeyessin Beg kangıdır ya kulları</i>
<i>Kanı mülke benim diyen Köşk ü saray beğenmeyen Şimdi bir evde yatarlar Taşlar olmuş üstünleri</i>	<i>Ne kapu vardır giresi Ne yemek vardır yiyesi Ne ışık vardır göresi Dün olmuşdur gündüzleri</i>

Bunlar eve girmeyenler *Bir gün senin dahı Yünus*
Zühd ü taat kılmayanlar *Benim dediklerin kala*
Bu benliği bulmayanlar *Seni dahı böyle kıla*
Zira geçdi devranları *Nitekim kıldı bunları*

Gerek Germiyanlı olduğunu söylemesi ve gerekse manzumenin Eski Anadolu Türkçesi'nin ünlü uyumu, yuvarlaklık uyumsuzluğu, köklerde ve eklerde ünlü değişimleri gibi dil özelliklerini göstermesinden dolayı (ÖZKAN 1995: 51) on beşinci asrın başlarında yaşadığını tahmin ettiğimiz Yetimî'nin bugüne ulaşan en önemli eseri 'İbrenâme'dir. Makalemizin amacı manzumenin dil özelliklerini incelemek değildir fakat Yetimî'nin manzumesinde Âşık Paşa'nın Garib'nâmesi'nde de örneklerine rastladığımız benzer halk söyleyişlerine ve sade Türkçeye başvurduğunu göstermek amacıyla şunları ekleyebiliriz:.(AKTAN 2006b : 175)

İbrenâme'de *düzetdüm, sünügüm, kamu, tiz, yuyucu, segirdüp, geyesüm, yarltgar, ban virür* gibi sade Türkçeye söylenmiş kelimelere rastlanmaktadır.

Manzumede *kulsan, bilürsin, idüp, alurdum, uşbu, olarun, yiridüm, ditreşip uzaduram, urubanı, sürüyübeni, okudukta, birle, anca, nide* gibi dönem özelliklerini ortaya koyan söyleyişler, eserin dil varlıkları açısından da incelenmesi gerektiğini ve önemini ortaya koymaktadır.

İbrenâme'nin üç nüshasından haberdarız. Birincisi özel kütüphanemizde bulunan nüshadır.³ Bozuk bir rik'a ile yazılan manzume 98 beyittir. İkinci nüsha Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 588 numaralı mecmûanın 1b-5a varakları arasındadır.⁴ Bu nüshadaki 'ibrenâmenin harekeli nesihle ve on üç satıra çift sütun olarak yazıldığı görülmektedir.“ Hazâ Dâstân-ı 'İbrenâme “ başlığı taşıyan manzume 99 beyittir.

İbrenâme'nin üçüncü nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kısmı 1143 numaralı mecmuanın 14b-18a varakları arasındadır. 98 beyit olarak on iki satırlı tek sütuna nesihle yazılan manzume, mecmuada “ Kasîde-i Hakîmzâde Eğriboz Kâdîsı” başlığı altında yer almaktadır.⁵

Yetimî'nin kaleme almış olduğu İbrenâme 99 beyitten oluşan ve mefâilün, mefâilün feûlün vezninde yazılmış bir manzumedir. Bazı kaynaklarda mesnevî olarak kaydedilmiş olan eser kasîde nazım şeklinde kaleme alınmıştır.⁶ (ŞENTÜRK-KARTAL 2007:157)

Amacı sanat yapmak olmayan tasavvuf ehli şairlerimiz gibi Yetimî de şiir sanatı açısından başarılı değildir. Bu yüzden aruz vezninde sıkça imâlelere başvurmak zorunda kalmış, kafiye ve redifte de zorlanmıştır.

İbrenâme, halk kültüründe ve geleneksel İslâm yaşayışında ölüm düşüncesiyle ilgili çeşitli adet ve gelenekleri ortaya koyması açısından da önem arz etmektedir. Yetimî, manzumeyi 99 beyitten oluşan klasik kasîde örneğine benzer bir yaklaşımla ve altı farklı bölüme ayıran bir tarzda ele almıştır. 99 beyitlik kasîde örneğini Gaybî'nin Keşfü'l Gıtâ isimli manzumesinde de görmekteyiz. ⁷(GÜLER 2004: 123)

³ Özel kütüphanemizde bulunun bir defter cönk içerisinde rik'a ile yazılmış ibrename yer almaktadır . Tahminimize göre eseri ilk fark ederek kayda geçiren Kütahyalı halkiyatçılardan Mustafa Yeşil'dir. Cönk büyük ihtimalle Sayın Yeşil'e aittir. Sayın Yeşil, bu eseri Veliyüddin 1143, 200x143 155x90 141x189 diye not düşerek kaydetmiştir.. Yeşil, bu nüshayı, Beyazıt nüshasından istinsah etmiş olmalıdır.

⁴ Süleymaniye ve Beyazıt nüshaları için yardımcı olan Arş Gör. Ersen Ersoy'a ve MÜ YLS öğrencisi F. Karakaş'a teşekkür ederim.

⁵ Bu nüshanın yazısı, kağıt özelliği ve imlasi, manzumenin Süleymaniye nüshasından daha yeni olduğunu göstermektedir.

⁶ Zikredilen kaynakta 15. asır dinî-ahlakî-tasavvufî mesnevîler başlığı altında “İbrenâme ,Germiyanlı Yetimî'nin 99 beyitlik mesnevîsi” olarak yer almaktadır.

⁷ 99 beyitlik kasîde yazma geleneği başka mutasavvıf şairler de de görülmektedir. Kütahyalı Gaybî Sun'ullah, Keşfü'l-Gıtâ adını verdiği devriyesini 99 beyit olarak kaleme almıştır.

Manzumede; **1-5.** beyitler arasında kulun vazifeleri hatırlatılmakta, **6-13.** beyitler arasında makam sahibi bir insanın dünyaya bağlılığına yer verilmekte, **14.-71.** beyitler arasında ölümü hiç hatırlamayan bu kula bir baş ağrısıyla gelen ölüm ve ölüm esnasındaki davranışları ifade edilmekte, **72.-88.** beyitler arasında kabir hayatı ve kabir sorgusu anlatılmakta, **88.-94.** beyitlerde iyi bir kul olmanın şartları vurgulanmakta, son olarak **94.-99.** beyitler arasında manzumenin adı ve yazarı belirtilip, okuyana dinleyene ve yazana rahmet dileğiyle kaside tamamlanmaktadır.

Sonuç olarak, Türk kültürünün ve İslâm inancının ölüm karşısında insan davranışlarını anlatan önemli bir manzumesi olan ‘İbretnâme’yi karşılaştırmalı metin olarak ilim âleminin incelemesine sunuyoruz.⁸

Hazâ Dâstân-ı ‘İbretnâme⁹

Mefâîlün mefâîlün feûlün

1. Gel imdi kıl taleb şâh-ı cihânı
Ki ya’ni Hâlik-i insile cânı

Kulısan çün rızâsın gözle anuñ
Budur emri Hudâ-yı Lâ-mekânı¹⁰

Ri’âyet kıl resûlün sünnetini
Umarsañ Hak Te’âladan cinânı¹¹

Gönül bağlama dünyâ-yı denîye
Bekâsuzdur bilürsin işbu fânî

5. Buña aldanma zinhâr iy birâder
Ki çokdur kahbe dünyânuñ yalanı

Buña uydum beni magrûr kıldı
Düzetdüm bunda bâg u bostânı¹²

Ganî oldum cihân mülkinde biş gün¹³
Ki hâkim itdiler bir yire beni

Kimine ‘adl kimine zulm iderdüm
İdüp rencide anca müslimânı¹⁴

Alurdum mâlını zulm ile halkuñ
Yiridüm soñunu sanmayı beni¹⁵

10. Eyü ata binüp atlas giyerdüm
Gezerdüm pes ser-â-ser gülsitânı¹⁶

⁸ Edisyon kritikte Süleymaniye nüshası S nüshası olarak esas alınmıştır. Bizdeki nüsha, Beyazıt nüshasıyla aynı olduğu için sadece Beyazıt nüshası B nüshası olarak karşılaştırmaya eklenmiştir.

⁹ Başlık B nüshasında “**Kasîde-i Hakîmzâde Egriboz Kâdısı**” şeklindedir.

¹⁰ Anuñ : hânuñ B // mekânı : mekânı S

¹¹ Sünnetini: sünnetine B

¹² Düzetdüm: çürütdüm B

¹³ Biş: beş S

¹⁴ Kimine:kime S //zulm:cevr S

¹⁵ Beyit B nüshasında yok

¹⁶ Pes:ben S

Begenmezdüm yiyem degme ta‘âmı
Bu resme besler idüm cism ü cânı¹⁷

Ölüm añmaz idüm hergiz cihânda
Ebed kalam sanurdum câvidânı

Karañluk dünyanuñ nîk ü bedinden
İdüp oturmışıdum bir zamânı¹⁸

İşit imdi baña nâ-gâh ne oldu
İrişdi çün kazâ-yı nâ-gehânı¹⁹

15. Beni dutdı ısıtma başum agrır
Komadı gezmege kudret beyânı²⁰

Sünügüm ditreşüp beñzüm sarardı
Kurutdı komadı cismümde kanı²¹

Beni sâhib-firâş idüp yaturdı
Ki düşdi cânuma ölüm nişânı²²

Tudagum kurudı gâyet susadum
Getürdiler şarâb-ı erguvânı²³

Gözetdüm dört yaña gördüm halâyık
Yığılmış üstüme pîr ü cüvânı²⁴

20. Nazar kıldum yanumda bir melek var
Kim añladum odur cânum alanı²⁵

Anı gördükde ‘aklum zâ’ il oldu
Bilimezven zemîn ü âsmânı²⁶

Dilüm hiç söylemez oldu tutuldu
İşâret birle ben çağırdum anı²⁷

Didüm billâhi ayıt nite geldüñ
Didi kabz itmege rûh-ı revânı²⁸

Didüm bir dem emân vir baña lutf it
Didi hiç kimseye virmem emânı²⁹

¹⁷B’de 9. beyit

¹⁸Metinde dünyânın şeklinedir. B’de 11. beyit

¹⁹İrişdi:erişdi S // nâ-gehânı: asmânı B

²⁰B’de 13. beyit

²¹Cismümde:beñzümde B; beyit B’de 15. beyit

²²B’de 16. beyit

²³Tudagum:dudagum B ; beyit B’de 17.beyit

²⁴Gördüm:cümle B ; beyit B’de 18. beyit

²⁵Kim:ki B ; beyit B’de 20. beyit

²⁶Bilimezven:bilemezdüm B ; beyit B’de 20. beyit

²⁷B’de 21. beyit

²⁸Ayıt:diñle S// nite:niye B ; beyit B’de 22. beyit

25. Bakar gözüm velâkin söylemez dil
Muhakkak oldı ölüm tercümânî³⁰

Ecel kaygusına düşdüm ne diyem
Getürdi hulkuma almaga cânî³¹

Zen ü ferzend ü hem kavm ü karabat
Benümçün kamu iderler figânî³²

Atam anam baş açup zâr eyler
Ogul kız kamu iderler figânî³³

Bu hâlet geldi başa çâr u na-çâr³⁴
Meded didüm işitmez kimse beni³⁵

30. Ayagum geh çeküp geh uzaduram³⁶
O hâlde añlaram gözüm yumanî³⁷

Kim eydür öldi kim eydür dirîdür³⁸
Görürler gögsüme el urubanî³⁹

O şâh ogullarum ağlaşdı cümle
Görüp bu halde bu ben nâ-tüvânî⁴⁰

Helâlüm el urup yırtar yüzini
Dirîgâ gitdi evüm pâsbânî⁴¹

Kulagum işidür her ne ki dirler⁴²
Cevâbın viremez lâkin lisânî

35. Nefes kesildi tenden gitdi cânüm
Henüz düzülmedi yol armagânî⁴³

Gözüm agzum yumuldı bildüm öldüm
Hakikat ol melek ayırdı cânî⁴⁴

²⁹ B'de 23. beyit

³⁰ B'de 24. beyit

³¹ Hulkuma almaga: almaga hulkuma B ; beyit B'de 25. beyit

³² Kavm B'de eksik ; beyit B'de 26. beyit

³³ Eyleyler : eylerler B // kamu : feryâd B ; beyit B'de 27. beyit

³⁴ Geldi başa : başa geldi B ; beyit B'de 28. beyit

³⁵ Mısra B'de şu şekildedir. “ o halde añladum gözüm yumanî”

³⁶ Geh: gâh B//uzaduram:uzadurdum B ; beyit B'de 29. beyit

³⁷ Mısra B'de şöyledir. “meded direm işitmez kimse anı”

³⁸ Beyit B nüshasında yok

³⁹ B nüshasında 32 beyit şu şekildedir:

Yine öz halime muttagül oldum-; muttagül , müttakî olmalıdır.

Ko terk eyledüm bu hânümanı

⁴⁰ Şâh : uşak B ; beyit B'de 36. Beyit ; Ağlaşdı metinde ağşaldı şeklindedir.

⁴¹ Beyit B 'de 30. beyit

⁴² Her ne ki : her ki B ; beyit B'de 31. beyit

⁴³ Beyit B'de 33. Beyit

Cisim kaldı döşek içinde mecrûh⁴⁵
Gel imdi gör bu kez saçın yolunu

Yüzüm örterler aslâ kimse görmez
Çıkar nide iiverler hândânı⁴⁶

Diri iken beni isterlerimiş
Kaçar imiş ölüden döstânı⁴⁷

40. Öli yüzi sovuğdur kimse bakmaz
Unudurlarımış tizcek öleni⁴⁸

Su ılındı yuyucu geldi ol dem
Gelüp cem‘ oldu hep halkuñ tuyanı

Hem iskat-ı salât u savm imân
İdüp her sa‘il aldı dirhemânı

Ta‘âm eylediler ol demde yindi
Segirdüp hizmete bunlar tuyanı⁴⁹

Yabışdılar döşege dört yañadan
Beni kaldurdılar sürüyübüni⁵⁰

45. Benüm halvetde soydılar geyesüm
Ne ‘aybum var ise oldu ‘ayânı

Çıkarup rahtımı kodılar anda
Yumurladı yuyucu aldı anı⁵¹

Bir akçe hayr için sarf itmez iken
Kaparlar câme ile câme-dânı

Ne kim mâl cem‘ idüp evler yasadum
Kodum vârislere evi dükânı

Hemân hayr itdüğü kalur kişiye
Ki Tañrı yarlıgar hayr eyleyeni

⁴⁴ B’de 34. beyit

⁴⁵ Cisim:cesed B ; Beyit B’de 35. beyit

⁴⁶ Nide:nice B// hândânı:hanmâmı B ; beyit B’de 37.beyit

⁴⁷ Beni: S ‘de eksik, ölüden:öliccek S ; beyit B’de 38. beyit ;

⁴⁸ Öli:ölü S// öleni:anı B ; beyit B’de 39. Beyit ; 40. Beyit B’de şöyle:

Kimi ister kefen kimi yuyucu

Kimi suyum götürür tiz kovanı

⁴⁹ Beyit B’de yok

⁵⁰ B’de 43. beyit ;

B’de 44.beyit şu şekildedir:

Çıkardılar beni evim içinden

Ayırdılar beni halkdan nihânı

⁵¹ Yumurladı:toparladı B

50. Birisi su koyar ol birisi yur
Ditirer havf-ı Hakdan üstühânı

Kefen sarup beni tâbûta koyup
Getürür nevbet ile yorılanı⁵²

Mü'ezzin bañ virür eydür salâdur
İşidür hâs u 'âm kimdür öleni⁵³

Kimi öñce kimi ardımca aglar
İşidürem kimise aglayanı

Niçe evler harâb iden ölümdür
Kavuşdurmaz ölüm hiç ayrılanı

55. Niçe sevgülüler unudulupdur
Gidüpdür kalmayup adıla sanı⁵⁴

Niçe ata vü ana eyleyüp âh
Sanursın göklere çıkdı duhânı⁵⁵

Selâtînler zebûndur mevt elinden
Serâyından ayırdı niçe hânı⁵⁶

Kanı benüm diyenler bu cihânı
Ayak altında yaturlar nihânı⁵⁷

Kanı Hürmüz kanı Hüsrev kanı Cem
Unutduñuz mı Sâmı Kahramanı⁵⁸

60. Kanı Kayser gibi 'ankâ-yı devrân
Zemînüñ ka'rı oldı âşiyânı⁵⁹

Ya kanı evliyâlar enbiyâlar
Risâlet kişverinüñ kâmurânı

Husûsen mefhar-ı 'âlem Muhammed
Şehâb iken o şâhuñ sâyebânı

Birâder bu cihân kimseye kalmaz
Ölüm ne yahşı kor ne hod yamanı

⁵² Getürür: getürdi B

⁵³ Virür: urur B

⁵⁴ B'de bu beyit yok

⁵⁵ B'de bu beyit yok

⁵⁶ B'de 55. beyit

⁵⁷ B'de 56. beyit

⁵⁸ B'de 57. Beyit ; B'de 59. Beyit şu şekildedir:

Kanı şeddâdlar Kar'ûn u Garûd

Kanı Rüstem cihânuñ pehlivânı

⁵⁹ B'de 58. Beyit ; B'de 60. Beyit şu şekildedir:

Kanı İskender-i Fagfûr-ı Hâkân

Kanı bu 'âlemüñ Sahib-kırânı

Beni götürdiler çün kabre togrı⁶⁰
Yürütdiler niçe sokak tolanı⁶¹

65. Musallâda getüren kodı bir dem⁶²
İmâm turdı ilerü varubanı

Halâyık turuban sâf sâf uyuban⁶³
Derildi bir yire pîr ü cüvânı

İmâm cehrile dir Allâhü ekber
Uyup anuñ didügin dir kalanı⁶⁴

Selâm virüp du'â kıldı cemâ'at
İlâhî yarlığa işbu fülânı

Salâtum kılduğı demde getürüp
Getürüp sîneme diñle beyânı

70. Beni çün kodılar kabrüm içine
Türâb ile yumarlar uşbu beni⁶⁵

Okıldılar çü Yâsîni müselsel
Tagıldılar okudukda Kur'ânı⁶⁶

Belürdi bir sadâ ol demi nâ-gâh
Gelür Münker Nekirile revâni⁶⁷

Yir iki yarılır heybetlerinden
Görürem esvedini ezrakını⁶⁸

Sorup Rabbümi dînümi nebîmi
Havâle kıldı odlu bozdoganı⁶⁹

75. Didüm Rabbümdür Allâh dînüm İslâm
Muhammeddür resûlüm yok gümânı⁷⁰

Didiler söyle imdi her ne kıldıñ
Getürdiler öñüme yazılanı⁷¹

⁶⁰ Kabre togrı:dogrı kabre B

⁶¹ Tolanı:dolanı B

⁶²:getüren kodı:kodı getüren B

⁶³ Turuban:turdılar B// uyuban oluben B //pîr ü cüvânı:yürü şubanı

⁶⁴ Uyup :uyuban

⁶⁵ B'de 71. Beyit ; B'de 70. Beyit şu şekildedir:

Görürler kim temâm olmuş düzlemiş

Ki arzâ' itdiler sînem kazanı

⁶⁶ B'de 72. beyit

⁶⁷ B'de 73.beyit

⁶⁸ B'de 74.beyit

⁶⁹ Sorup:soruben B ; B'de 75. Beyit

⁷⁰ Didüm Rabbümdür: didüm ki Rabbim B // B'de 76. beyit

⁷¹ B'de 77. beyit

Ne kim bu dünyede hayr u şer itdüm
Kamu tertîb ile evvel ü sâni⁷²

Çü gördüm sâbıkâ hayr işlerümi
Hemân ikrâra geldüm râyegâni⁷³

Didiler şerrüni dahı di imdi
Tutuldı söylemez oldı zebâni⁷⁴

80. Didiler işbu şerri kim nitedi
Didüm bilmem ben anı işleyeni⁷⁵

Didiler ger güvâh olsa ne dirsîñ
Didüm kanı getürüñ şâhidâni⁷⁶

Ayagum ellerüm itdi şehâdet
İşitdüm şâhidân-ı ‘âdilâni⁷⁷

Hele hayrum ziyâde geldi şerden
Bi-hamdi'l-lâh ki âzâd oldum anı⁷⁸

Halâs oldum kamu derd ü elemden
Bu resme kaldum anda şâdmâni⁷⁹

85. Cevâbın çünki ben virdümlerüñ
Baña ‘arz eylediler müjdegâni⁸⁰

Olar kim virmeye münker cevâbın
Cehennümdür bilüñ anuñ mekâni⁸¹

Hudânuñ emridür hiç kılmaz ârâm
Döger odlu topuz ile zebâni⁸²

Kalur dâ‘im ‘azâb içinde miskîn
İlâhî kimseye gösterme anı⁸³

Elüñde var iken fevt itme fırsat
Tasadduk kıl Hudâ yolında anı⁸⁴

⁷² B’de 78. beyit

⁷³ Bu beyit B’de yok.

⁷⁴ Bu beyit B’de yok.

⁷⁵ B’de 79. beyit

⁷⁶ Mısra B’de “getürsen şâhidâni ‘âdilâni” şeklindedir. Beyit B’de 80. beyittir.

⁷⁷ İşitdüm: eşitdüm S ; B’de 81. beyit

⁷⁸ B’de 82. beyit

⁷⁹ B’de 83. beyit

⁸⁰ Olaruñ: olara B ; B’de 84. beyit

⁸¹ B’de 85. beyit

⁸² Hiç kılmaz: kılmaz hiç B ; B’de 86. beyit

⁸³ Dâ‘im B’de eksik ; B’de 87. beyit

⁸⁴ Yolında: yolına S ; B’de 88. beyit

90. Kimesne hâtırın yıkma cihânda
Ki Hak sevmez bilürsin müziyânı⁸⁵

Namâzın kıl oruç tut vir zekâtı
Ki hac itmek gerek kâdir olanı⁸⁶

Sa‘îd ol kıssamuzdan hissedâr ol
Gözün aç uykudan özüni tanı⁸⁷

Hevâya tâbi‘ olup nefse uyma
Bula sanma zafer nefse uyanı⁸⁸

İlâhî umaruz göster cemâlün
‘Înâyet eyle dime **Len-terânî**⁸⁹

95. Bi-hakk-ı sûre-i Tâhâ vü Yâsîn
Bi-hakk-ı sûre-i **Seb‘a’l-mesânî**⁹⁰

Muhammed hürmetiçün yâ İlâhî
Şefî‘ eyle bize ol mihrîbânı⁹¹

Bu ‘ibretnâmeyi nazm eyleriken
Yetîmî derdmend-i Germiyânî⁹²

Garîk-i bahr-i ‘isyân olduğıçün
Dökerdi gözleri dürr-i girânı⁹³

99. İlâhî rahmet eyle iş bu nazmı
Okuyanı yazanı diñleyeni⁹⁴

⁸⁵ B’de 89. beyit

⁸⁶ B’de 90. beyit

⁸⁷ B’de 91. beyit

⁸⁸ B’de 92. beyit

⁸⁹ “beni göremezsin” A‘raf 7/143“ Bkz. Mehmet YILMAZ , Edebiyatımızda İslâmi Kaynaklı Sözler, İstanbul 1992, s.111 ; Bu beyit B’de 93. beyit

⁹⁰ “tekrarlanan yedi” Hicr 15/87 YILMAZ, a.e., s.139 Bu beyit B’de 94. beyit

⁹¹ B’de 95. beyit

⁹² B’de 96. beyit

⁹³ B’de 97. beyit

⁹⁴ Bu mısra B’de şöyledir: “ yazanı dinleyeni okuyanı” ; B’de 98. beyit

KAYNAKÇA

- AKTAN, Bilal, (2006a), **Kemâl Ümmî'nin Vefât Risâlesi ve Dil Özellikleri**", SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.19
- , (2006b), **"Garib-Nâme'nin Bilinmeyen Yeni Bir Yazması"**, Akademik Araştırmalar Dergisi, Ağustos-Ekim 2006, Yıl:8 Sayı: 30
- AŞIK ÇELEBİ, (1971) **Meşâirü's-Şuarâ**, Haz. M. Owens, Londra
- DEMİR, Esra (2003), **Şeyh Eşref bin Ahmet ve İbretnâme Mesnevisi-İnceleme Metin**, MÜ SBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- GÜLER, Kadir, (2004), **Kütahya Yazıları**, Kütahya
- ,(1995), **"Gaybî Sun'ullâh ve Hudâ Rabbim Risâlesi"**, Yedi İklim, Kütahya Özel Sayısı, C.X/68, Kasım 1995
- ,(2004), **"Gaybî Sun'ullah ve Keşfü'l-Gutâ Devriyyesi"** **Kütahya Yazıları**, Kütahya
- GÜZEL, Abdurrahman- TORUN, Ali (2003) **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara
- HASAN ÇELEBİ, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi Blm. Nu.3869.
- ÖZKAN, Mustafa, (1995), **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, KARTAL, Ahmet, (2007), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul
- YILMAZ, Mehmet (1992), **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, İstanbul